

İşte vatandaşınızın hülâsası

Milletler arasında soğuk veya sıcak harbler olmaktadır. Bunların, eski din harblerini hatırlatan tarafı yok değil. Bu defa şu veya bu din üstünlüğünü tesbit için girişilen kanlı savaşlar yerine çok cepheli bir siyasi - itilâk kadrlar çarpışmasına şahit oluyoruz. Bu cihetlere, demokrasi ve totaliter isimlerini vermek mümkündür. Fakat bu kamplarda bu siyasi itikatların birçok tefsirini işitmekteyiz.

İkisinin hedefi de menfi veya müspet bir şekilde hürriyet fikrine dayanıyor; bir taraf, bu kıymetin muhafazası, diğer taraf imhası için döğüşüyor. Bu iki rejimin fikir ve bir dereceye kadar şekil itibarıyla örnekleri mazide mevcuttur, bugünküler sadece bin defa daha karışık olmak bakımından eskilerden ayrılıyorlar. Ve insan cinsinin en aşağıdan en yükseğine doğru medenî tekâmülünde, tefsirler ne kadar başka olursa olsun, hürriyet fikri daima bir rol oynamıştır.

Siyasi bakımdan, sol totaliter rejimin taraftarları, bazan ırkçılık ile biraz karışarak ekseriyeti teşkil etmektedirler. Avrupa veya Garb medeniyeti umumî mânasiyle, Avrupa ve Amerikanın bu kavga kurtarmak iddiasında buldukları durumdur. Bu cephe Asyada çok tutunamamış ise de kendi içinde de, sol veya sağ siyasi akidelerin, nispeten ekalliyette de olsalar dahi - faaliyette oldukları göze çarpıyor. Demokrasi cephesi, bir çok cereyanları içinde kaynatan ve henüz hangisinin tamamen galip geleceğini göstermeyen bir kazan gibi görünmüyor. Neticesinin belki yüksek bir medeniyete lâyık bir terkip olması muhtemeldir. Fakat bugün plânlarındaki unsurlar ne tamamen tasnife tabidir, ne de fayda veya zararları hakkında sarih bir fikir vardır. Buna mukabil, totaliterlerin, tek cepheli de olsa, insanîyetin hattâ kendilerinin varlığına muzır dahi olsa, gene de çok vâzih bir plânları vardır.

Demokrasi cephesinin iddiası: (bence) «Hürriyet hilkatın nefesidir. İptidadan beri hürriyet en hayati ve uzvi bir insiyak olmuştur ve olmakta devam edecektir. Onsun değişmek imkânı yoktur. Onsun, ne kadar ideal olursa olsun, herhangi bir rejim idaresinde millet mutlak tohuma kaçır ve göçer gider.»

Totaliter cephenin iddiası şudur:

«İnsanların muhtaç olduğu ve istediği şey, sefaletten, ve istikbalinin emniyetsizliğinden onu kurtaracak, bilhassa insanları yeni hayat tarzları ve fikirleri yaratmak illetinden kurtaracak sâbit ve ezeli bir idare ve rejim mekanizmasıdır. Eğer insan cinsi mesut ve emniyet içinde yaşamak istiyorsa fert bütün zaman için içtimai, ve iktisadî bir mekanizmanın içinde kaybolmalıdır. Hürriyet fikri, ekseriyetin saadeti için tehlikedir.»

İşte insanîyeti sulha ve saadete kavuşturmak için meydana atılmış iki cephe! Bugünkü ve yarınki soğuk veya sıcak harblerin neticeleri ne olursa olsun, insanîyet, mukadderatının dönüm noktasına erişmiştir.

Muhafır ve münevver insan, tecrübe, ilim ve muhakeme kabiliyetine sahip olmak şartıyla hangi cephede olursa olsun, bugünkü huzursuzluğun sebeplerini serin bir kafa ile tetkik etmekle mükelleftir. Acaba bugünkü kargaşalığı vücade getiren yakın mazimizdeki âmiller hangileridir? Yeni bir dünya kurmak için bütün insanîyeti ayaklandıran sev nedir? Bunun hürriyet fikriyle ne alakası var? Acaba, bu iki muhasım cephelerin hangisinin kendi modeline göre yeni ve daha iyi bir dünya kurmak şansı vardır?

Cevaplar:

Sebeplerini, modern çağın iki büyük ihtilâl ve inkılâbında aramak iktiza eder. Birincisi Fransız ihtilâlidir. Dünyaya hem milliyetçilik, hem de demokrasi tesirlerini hemen her kıtaya az çok yaymakta bir rolü oldu. Fakat, insanîyete hürriyet, müsavat ve adalet getireceğini vâdeden bu ihtilâl Garb medeniyeti sahasının içinde ve dışında kendini gösteren diğer ihtilâllerde de, bilerek bilmeyerek bir âmil oldu.

Yazan:

HALİDE EDİB

İkincisi, XX. Asırda Rusyada patladı. Bunda Fransız ihtilâlinin demokrasi tarafının tesiriyle beraber, mahallî ve Asyaî tesirler de bârızdır. Bu ihtilâl de, Fransız ihtilâli kadar iman sahibi ve mutaassıp bir ruh yarattı. İnsanîyeti saadete kavuşturmak, kendisinin ortaya attığı tek modele çevirmekle mümkün olacağını iddia etti. Sefalet içinde ve nispeten iptidai küteler üzerinde tesiri büyük oldu. Bunun tesiri için eski ve yeniye doğru değişmek insiyakının, yani hürriyet fikrinin kalkması için yaptıkları propaganda dünyanın tehlike noktasını teşkil etmektedir.

İki büyük dünya harbi arasında, Almanyada milliyetçiliğin çarpık ve tohuma kalkmış bir başka tecellisi de, dünyanın mukadderatı üzerinde az çok rol oynayan ırkçıların ihtilâlidir. Bu, daha mülâyim bir şekli olan Faşizm Avrupada hattâ Asyanın bazı kısımlarında moda oldu ve bir çok mukallitler yarattı. Bunu, Garb demokrasisi, komünist tehlikesine karşı bir siper olabilir diye destekledi. Bu gün, ikisinin tehlikesini de garbte idrak etmeyen kalmamıştır. Çünkü birinin galebesi, ortaya bangır bangır bağırarak türedi insan - ilâhların tahakkümü, diğerinin galebesi, bir kudret inhisarı altında insanîyeti, makine halinde âciz bir amele sınıfa ırcâ edeceğinden ve bunu ancak hürriyet fikrini fertte felce uğrattıktan sonra yapabileceklerinden, her düşünen kafa emindir.

İnsanîyeti yeni bir dünya kurmak için harekete getiren huzursuzluğun âmilî hiç şüphesiz, teknik ve makine hâkimiyetinin milletleri birbiriyle beraber çalışmaya mecbur edecek kadar yaklaştırması, ve nüfusun bütün âlimlere endişe verecek kadar çoğalmasındır.

Hürriyet fikriyle bu vaziyetin alâkası, sabit bir mekanizma kurmak yolundaki çalışmaya aksatması, ve totaliter rejimlerde, şahıs veya zümrelerin bütün öl-

çüyü aşan tahakküm ihtilaflarıdır.

Acaba hangisinin daha fazla galibiyet şansı vardır sualine gelince:

İstikbaldeki galliplerin zaferi sırf silâh tefevvukuna bağlı değildir. Zafer meydanı, dünya gençliğinin dimağındadır. Bundan dolayı Garp yani demokrasi cephesindekiler sadece siyasi, iktisadî ve askerî meseleler de birleşmekle bir şey elde edemezler. Bunların hangisi dünya gençliğinin fikrini fetherderse — hiç olmazsa bir zaman için — zafere erecektir. Bundan dolayı, sağ ve sol totaliterlerdeki kadar, hattâ daha kudretli bir imanı demokratlar, (bu defa siyasiler tarafından değil) hakiki müminleri tarafından dünyaya yaymalıdır.

Eğer muvaffak olamazlarsa, hiç olmazsa bir zaman için, fikir hürriyeti olmayan taraf dünyaya hâkim olacak, dünyayı bir sirk içinde oynatılan makine veya maymunlara benzeteceklerdir.

Hürriyet onun için bu dâvada en büyük kozdur. Eğer, kanun içinde yüksek bir hürriyet fikrini, bugünün oldukça müsait toprağında yetiştirmekten demokrasiler ve demokratlar âciz kalırsa; bütün maddî ihtiyaçları plân altına alırken, ona muvazi olarak mânevî kıymetleri aynı hızda, hattâ daha ilerde tutmazlarsa, insanîyetin yukarıya doğru tekâmülünde kazandığı kıymetlerin hepsini toprağa ve nisyanaya gömmeğe mecbur olacaktır.

Bu muhtıranın mealini Yuvarlak Masaya anlattığı gün, bu vatandaşınız, bütün İngiliz matbuatını işgal eden bir hâdisenin başlangıcına şahit olmuştun. Ondan ve ertesi gün, dört yüz küsur muharririn toplandığı kongredeki fırtınadan memleket işlerine dair yazacağım diğer makalelerde münasebet düştükçe bahsedeceğim.

Halide EDİB

